

Broj ne smije biti mjera prava

Ovo je važna prilika za političke snage u Hrvatskoj da pokažu zrelost, kako društvenog tako i političkog sistema za ovu problematiku. Usvajanje ustavnog zakona o manjinama jedna je od obaveza Hrvatske prema međunarodnoj zajednici i bit će važan korak za približavanje Evropi i njezinim integracijama. Ono što mi držimo bitnim jest da se razina zastupljenosti manjina u hrvatskom predstavničkim državnim i lokalnim tijelima ne zamrzne na onoj razini na kojoj bi to nalagali rezultati spomenutog popisa stanovništva, drugim riječima da popis ne diktira razinu zastupljenosti manjina u idućih deset godina. Rješenja u Ustavnom zakonu o toj činjenici moraju voditi računa i ona moraju uzeti u obzir i one koji će se vratiti tokom idućih godina. Mora se voditi računa o posljedicama dramatičnoga premještanja stanovništva na ovim prostorima.

Razgovarali: Nada Starijaš, Marko Roknić

*** Sa šefom misije OESS-a u Hrvatskoj Peterom Semnebyem razgovarali smo nekoliko dana prije nego što je Ustavni zakon o manjinama došao na dnevni red Sabora. Stoga se naše prvo pitanje i odnosilo na sadržaj toga zakona?**

Nacrt zakona, onako kako je nama prezentiran, prilično je dobra osnova za ustavni zakon o pravima manjina, a ohrabren sam i prilično konstruktivnom debatom o Ustavnom zakonu. Kako je to ustavni zakon on treba odražavati jedan određeni stupanj konsenzusa kako se država treba voditi i prema tome, važno je postići koncenzus s opozicijskim strankama, a najvažnije je osigurati da same nacionalne manjine dožive Zakon kao koristan i legitiman.

*** Nacionalne manjine najviše prigovaraju novom zakonu zbog toga što ne predviđa tzv. pozitivnu diskriminaciju, odnosno dvostruko pravo glasa za pripadnike manjina?**

Mislim da je razumno u hrvatskom kontekstu pružiti jednu vrstu pozitivne diskriminacije nacionalnih manjina u izbornom zakonodavstvu. Želim dodati da pozitivna diskriminacija u tom smislu ne postoji svugdje u Evropi, odnosno da postoje različiti načini omogućavanja pozitivne diskriminacije.

Posljedice preseljenja stanovništva

*** Možete li navesti neke primjere pozitivne diskriminacije u Evropi koji se ne odnose samo na dvostruko pravo glasa?**

Druge mogućnosti pozitivne diskriminacije bile bi npr. izbor manjinskih predstavnika na način da oni ne moraju biti izabrani s jednakim brojem glasova kao zastupnici u Saboru koji se biraju u glavno tijelo Sabora. Napomenuo bih da je već sama činjenica da u parlamentu postoje mjesta određena za nacionalne manjine također jedna forma pozitivne diskriminacije, iako ne baš jaka.

U smislu povijesnih događanja u Hrvatskoj i nedavnih vrlo tragicnih događaja kada je došlo i do velikog razmještanja srpskog stanovništva, rekao bih da u Hrvatskoj postoji veća potreba za pozitivnom diskriminacijom nego u većini evropskih zemalja.

*** No takav vid pozitivne diskriminacije vjerojatno ne bi dobio podršku u Hrvatskom saboru?**

Bitno je da manjine krajnji rezultat koji se dobije smatraju prihvatljivim. To je najvažnije. Isto tako rekao bih da je ovo važna prilika za političke snage u Hrvatskoj da pokažu zrelost, kako društvenog tako i političkog sistema za ovu problematiku. Usvajanje ustavnog zakona o manjinama jedna je od obaveza Hrvatske prema međunarodnoj zajednici i bit će važan korak za približavanje Hrvatske evropskim integracijama.

*** Neki predstavnici Srba u Hrvatskoj, ali i zvanični Beograd, traže da se u biracke popise uvrste i oni izbjegli Srbi koji se nalaze izvan Hrvatske, a nisu popisani u prošlogodišnjem popisu stanovništva?**

Ono što mi držimo bitnim jest da se razina zastupljenosti manjina u hrvatskom predstavničkim državnim i lokalnim tijelima ne zamrzne na onoj razini na kojoj bi to nalagali rezultati spomenutog popisa stanovništva, drugim riječima da popis ne diktira razinu zastupljenosti manjina u idućih deset godina. Ustavni zakon mora voditi računa o ispravljanju dramatičnoga premještanja stanovništva koje se dogodilo, npr., uzimajući u obzir one koji će se vratiti tijekom slijedećih godina.

*** Sa srpske strane mogu se čuti i zahtjevi za korekcijom rezultata popisa na način da se u stanovništvo pribroje i oni izbjegli Srbi koji se još nisu vratili u Hrvatsku?**

Po meni hrvatske vlasti trebaju biti svjesne ograničenja postojećih brojki i ne koristiti te brojke u krive svrhe. Bitno je shvatiti da brojni hrvatski državljani srpske nacionalnosti žive kao izbjeglice izvan Hrvatske i da im treba omogućiti povratak i manjinska prava nakon povratka, bez obzira na to jesu li oni 2001. bili uključeni u popis stanovništva.

Ubrzati povratak imovine

*** Molimo Vas da komentirate vrlo spori povratak izbjeglih Srba i njihove imovine, odnosno zanima nas prati li OESS pomno tu situaciju i kako ste zadovoljni s tempom kojim se to ostvaruje?**

Što se tice samog povratka, cilj je ostvariti uvjete za sve one koji se žele vratiti da to mogu i učiniti. To je vrlo kompliciran proces i uključuje promjene pravne regulative, upravnih postupaka i sl., kako bi se izbjeglicama nakon povratka omogućila sigurnost a isto tako i povratak imovine. To uključuje i faktore koje je teže precizirati, kao što je na primjer atmosfera koja postoji u društvu prema povratku izbjeglica, posebno u individualnim zajednicama koje primaju povratnike.

Nakon što sam posjetio neke krajeve Hrvatske u kojima se odvija povratak s zadovoljstvom mogu reći da fizička nesigurnost povratnika više nije tako izražena kao što je bila prije nekoliko godina, ili čak prije godinu dana. I kada razgovarate s povratnicima oni naglašavaju da su više zabrinuti gospodarskim i finansijskim problemima nego svojom fizičkom sigurnošću.

Što se tice povrata imovine, apsolutno je točno da je potreban odlučniji napor na tom planu od strane vlasti. Bilo je također i nekoliko pozitivnih događanja u zadnje vrijeme kao što je na primjer usvajanje Akcijskog plana za povrat imovine i kao što su izmjene i dopune Zakona o područjima od posebne državne skrbi.

Važno je da će Vlada preuzeti obaveze koje su do sada bile na stambenim komisijama isto kao što je važno da je Vlada sama odredila jasne rokove za povrat stambene imovine. Dakako, nadamo se da će ti rokovi onda biti i poštovani iako se na neki način čini da su prilično ambiciozno postavljeni s obzirom na relativno spor tempo kojim se odvija povratak imovine. No, činjenica je da ipak ima i vrsta imovine koja nije obuhvaćena programom povratka a ni izmjenama i dopunama zakona.

*** Ti rokovi su, čini se, već pomaknuti do polovice iduće godine, iako je prvobitno Vlada obecala da će imovina biti vraćena do kraja ove godine. Hoćete li stoga poticati hrvatsku Vladu da poštuje taj prvi rok?**

Mi ćemo nastaviti s poticanjem Vlade da završi sav povrat imovine što je brže moguće. Za sada postoji oko osam hiljada imovinskih jedinica koje treba vratiti njihovim vlasnicima a Vlada očekuje da će pravne korake i administrativnu proceduru za to završiti do kraja ove godine. Ali, što se tice samog povrata imovine ona će u mnogim slučajevima uzeti više vremena, onoliko koliko mi razumijemo Vladine izjave. U nekim slučajevima trebati će uključiti i administrativna i sudbena tijela, naprimjer da bi se provele deložacije.

*** U BiH je pravo vlasnika ispred prava privremenog korisnika, dok je u Hrvatskoj obrnuto. Jesu li to dvostruki kriteriji međunarodne zajednice?**

Pravo vlasnika imovine bi trebalo imati prednost nad interesima privremenog korisnika. To je do sada bila jedna od najvećih zamjerki hrvatskom zakonodavstvu, isto kao i dopunama i izmjenama Zakona od posebne državne skrbi. Hrvatske vlasti su preuzele vrlo ambiciozan zadatak da osiguraju alternativni smještaj onima koji će biti iseljeni. Ako bi hrvatska Vlada imala sredstva i objekte da tako nešto doista učini mi bismo to pozdravili. Ne bismo voljeli da itko završi na ulici, iako smo u isto vrijeme preporučili da se alternativni smještaj daje samo onima koji si ga ne mogu osigurati na drugi način. Same promjene u zakonu omogućuju fleksibilnije standarde za alternativni smještaj privremenim korisnicima i mogu se zapravo uzeti kao korak naprijed jer Zakon predviđa da u nekim slučajevima alternativni smještaj ne mora biti stalan već privremen. To će ubrzati povrat imovine.

Što se tice samih razlika između Hrvatske i BiH činjenica je da je opća situacija u dvije zemlje vrlo različita jer je međunarodna zajednica u BiH u poziciji da nameće rješenja, dok u Hrvatskoj radimo kroz politički sistem i preporučujemo rješenja koja se trebaju usvojiti kroz domaće političke institucije. Ta rješenja zato ponekad nisu perfektna koliko bismo mi to željeli, no snaga je u tome da reflektiraju stupanj konzensusa u društvu koji na dulje vrijeme donosi i bolje rezultate u smislu održivosti bilo kojeg modela koji odaberemo. U isto vrijeme, inzistiramo na tome da se prihvatljiva i održiva rješenja usvoje što je prije moguće.

*** Koliko je povratak izbjeglica i imovine stvarno jedan od najvažnijih uvjeta za hrvatsko približavanje evroatlanskim integracijama?**

Kreiranje uvjeta za povratak izbjeglica ključno je za gradnje jednog povezanog društva u Hrvatskoj, a za Hrvatsku da nastavi put prema članstvu kako u Evropskoj uniji tako i u NATO paktu. Zato je važno da Hrvatska demonstrira da nema razlika unutar društva i rascjepa i da su problemi koji proisticu iz rata prevaziđeni.

Stvoriti uvjete za povratak

*** Medunarodna zajednica navodno više neće ni poticati ni pomagati povratak izbjeglica u ovoj regiji, već će samo pomagati onima koji su se već vratili?**

Ne, jer stav međunarodne zajednice je još uvijek da se moraju stvoriti uvjeti za povratak svih onih koji se žele vratiti. Isto tako onima koji su se vratili treba pružiti odgovarajuću pomoć. S obzirom na ankete koje se provode među izbjeglim Srbima u SRJ, broj onih koji se žele vratiti je otprilike jedna trećina, no ja osobno ne očekujem ni da će ih se i toliko vratiti, ali u svakom slučaju uvjeti za povratak moraju biti stvoreni. Neke od tih uvjeta, kao što je povrat imovine, već sam spomenuo, ali isto tako je potrebno i pronaći stambeni smještaj za one koji su imali stanarska prava.

*** Da li vaša misija u Hrvatskoj i dalje inzistira na povratu stanarskih prava ili barem nadoknadi za njih i u kojem roku?**

To je jedno od najtežih pitanja kojima se mi kontinuirano bavimo. Naš je stav da bi za one izbjeglice kojima su ukinuta stanarska prava trebalo naći odgovarajući lijek za njihov gubitak. U većini slučajeva to, naime, neće uključivati povratak stanova ali odgovarajuća nadoknada morat će se dati i to bez obzira u kojem su djelu Hrvatske bivši nosioci stanarskog prava živjeli. Kako je to prilično veliki problem postavlja se potreba određivanja prioriteta, a očigledna prioritetna kategorija bili bi ljudi koji se zaista namjeravaju vratiti.

*** No, činjenica je da na područjima od posebne državne skrbi ima stanova koji su prazni ali nosioci stanarskog prava, iako su se vratili, ne mogu ih dobiti?**

To je očito područje u kojem će se hrvatske vlasti morati više angažirati i uložiti više napore.

***Upravo je ovih dana obznanjena vijest da će Hrvatska priznati radni staž zaposlenima u bivšoj Krajini. Hoće li OEES poticati hrvatsku Vladu da takvu svoju odluku dosljedno provodi?**

To je jedan od naših dugoročnih zahtjeva prema hrvatskoj vlasti, pa je ohrabrujuće da se sada vidi jedna fleksibilnost od strane vlasti. Naš je stav da se konvalidacija treba nastaviti, ali i da se ona ne ograničava rokovima, odnosno da svi oni koji još nisu predali zahtjev za priznanjem staža ili oni koji su odbijeni i dalje mogu podnositi takve zahtjeve.

Bitno je pri svemu ovome o čemu smo pričali naglasiti da u Hrvatskoj treba stvoriti uvjete za integrirano društvo. No naponi za to potrebni su na obje strane, kako na strani hrvatske većine tako i na strani manjina. Pripadnici manjina ne bi trebali sebe vidjeti kao izolirani otok u ovoj zemlji, nego bi se trebali smatrati građanima ove zemlje u kojoj žive i rade.

Instruktivan primjer u tom pogledu može biti onaj švedske manjine u Finskoj. Kao što znate ja sam Švedanin. Iako Švedani u Finskoj imaju uglavnom iste tradicije kao i ja, ipak su različiti

jer se identificiraju kao građani Finske. Treba dodati također da tamo nema prisilne asimilacije; oni uživaju prilično velika manjinska prava u Finskoj.

***Kako komentirate odustajanje Vlade od insistiranja na usvajanju Ustavnoga zakona o nacionalnim manjinama po hitnom postupku, i njegovo slanje u redovitu proceduru, tj. u dva čitanja u Saboru?**

-Nacrt zakona koji je Vlada predstavila je općenito dobar i zadovoljni smo što se sada o njemu raspravlja u Saboru. Odluka da se Zakon usvoji u dva čitanja omogućiti će njegovo dodatno poboljšanje i dati će vremena predstavnicima manjina da razmisle o njegovu sadržaju. Budući je nacrt dobar i budući predstavnici manjina u velikoj mjeri pozdravljaju njegov sadržaj, siguran sam da će biti usvojen dobar Zakon kad se Sabor bude ponovno bavio tim pitanjem na jesen.